

KLIMARETSSAGER

JURIDISK FORENING DEN 29. APRIL 2024

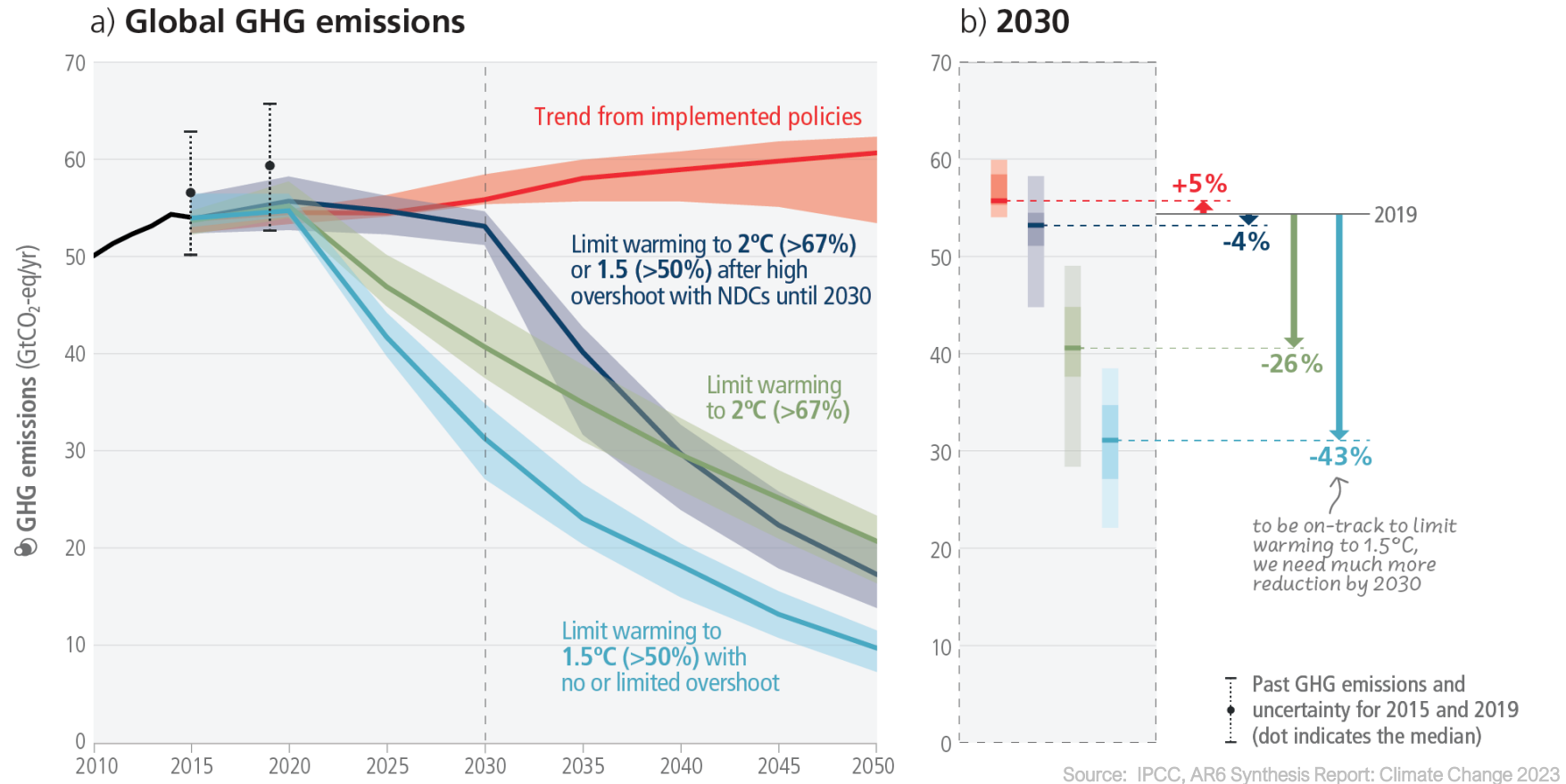
KLIMARET SOM BEGREB

Klimaret er et vidtfavnende begreb og kan omfatte regulering:

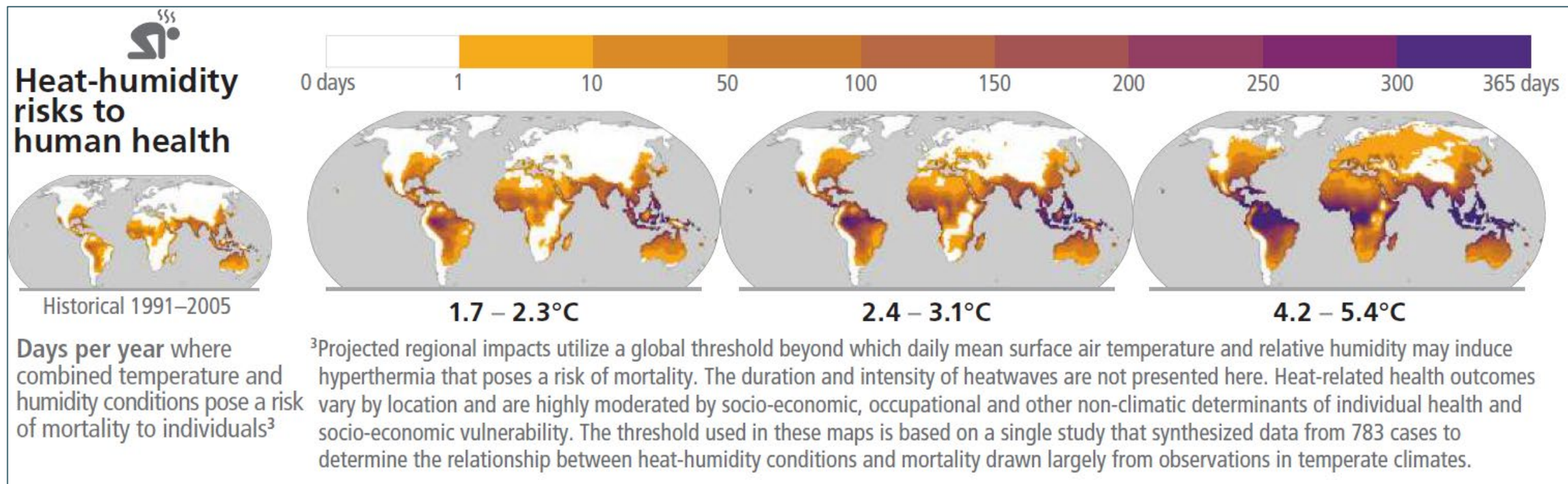
- der søger at *undgå* klimaforandringer,
 - Inkl. regler, som søger at drive *grøn efterspørgsel* og *udvikling i teknologiske* løsninger og innovation
- der *tilpasser* samfundet til konsekvenserne af klimaforandringer
 - Inkl. regler, som søger at drive *grøn efterspørgsel* og *udvikling i teknologiske* løsninger og innovation

KLIMAMÅL NATIONALT OG GLOBALT

Projected global GHG emissions from NDCs announced prior to COP26 would make it *likely* that warming will exceed 1.5°C and also make it harder after 2030 to limit warming to below 2°C

SUNDHEDSRISICI IFM. ØGET VARME OG LUFTFUGTIGHED

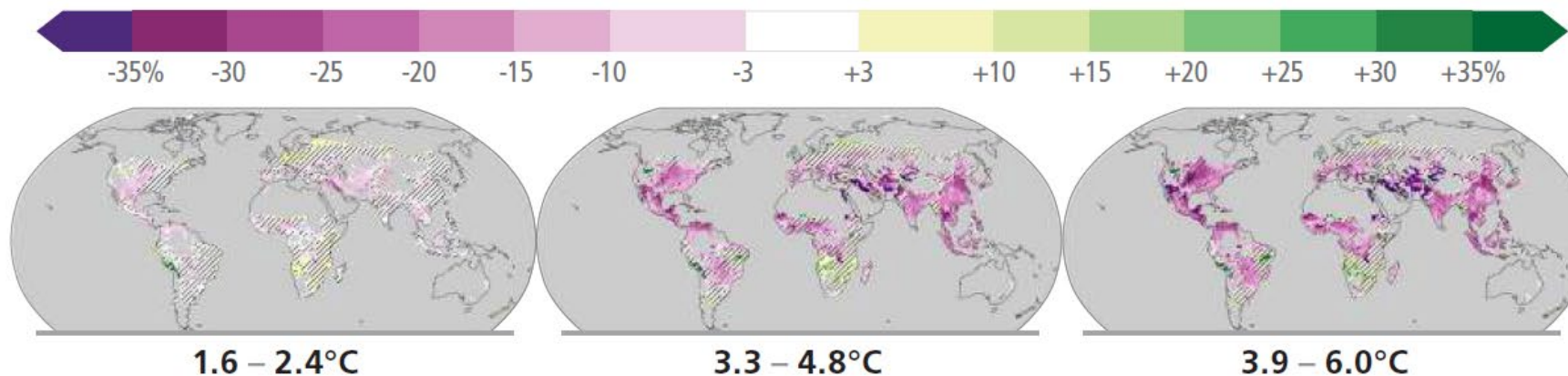
FALD I FØDEVAREPRODUKTIONEN

Food production impacts

c1) Maize yield⁴

Changes (%) in yield

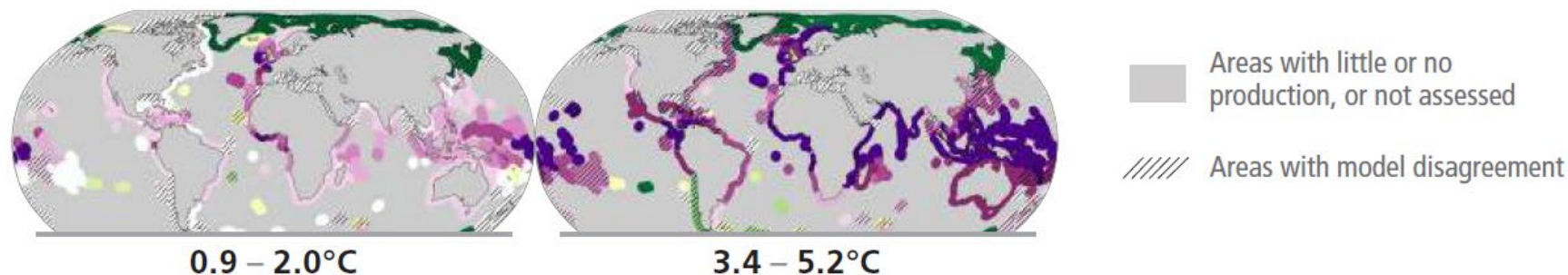

⁴Projected regional impacts reflect biophysical responses to changing temperature, precipitation, solar radiation, humidity, wind, and CO₂ enhancement of growth and water retention in currently cultivated areas. Models assume that irrigated areas are not water-limited. Models do not represent pests, diseases, future agro-technological changes and some extreme climate responses.

c2) Fisheries yield⁵

Changes (%) in maximum catch potential

⁵Projected regional impacts reflect fisheries and marine ecosystem responses to ocean physical and biogeochemical conditions such as temperature, oxygen level and net primary production. Models do not represent changes in fishing activities and some extreme climatic conditions. Projected changes in the Arctic regions have low confidence due to uncertainties associated with modelling multiple interacting drivers and ecosystem responses.

UDVALGTE TIPPING POINTS

Et tipping point defineres af IPCC som en *"kritisk grænse efter hvilken et system reorganiserer sig, ofte på brat og/eller irreversibel vis"*.

Tipping point	Ved hvilken temperaturstigning sker det?	Hvor lang tid går der fra tipping point til fuldt kollaps?	Hvad er den maksimale temperaturmæssige konsekvens på globalt plan?	Hvad er andre klimamæssige konsekvenser?
Den grønlandske indlandsis smelter	1,5°C	1000 år	+0,13°C	Vandstandsstigning på 7,2 m
Den vestantarktiske indlandsis smelter	1,5°C	500 år	+0,05°C	Vandstandsstigning på 3,3 m
De tropiske koralrev dør	1,5°C	10 år	N/A	Fald i havbiodiversitet
Den almindelige havcirkulation ud fra det vestlige Grønland kollapse	1,8°C	5 år	-0,50°C	Lokalt temperaturfald i Europa på -3°C
Atlanterhavets cirkulation (del af Golfstrømmen) kollapse	4,0°C	15 år	-0,50°C	Regionale temperaturfald i Europa og Nordamerika mellem -4°C og -10°C
Den underjordiske indlandsis i det østlige Antarktis smelter	3,0°C	500 år	+0,05°C	Vandstandsstigning på 3-4 m
Regnskoven i Amazonas dør	3,5°C	50 år	+0,2°C	Øget risiko for tørke i Brasilien

Kilde: David I. Armstrong McKay et al., *Exceeding 1.5°C global warming could trigger multiple climate tipping points*, Science377 (2022).DOI: <https://doi.org/10.1126/science.abn7950> . Tidshorisonterne er baseret på artiklens minimum konkluderet ud fra nuværende udvikling samt regnemodellen udarbejdet i Timothy M. Lenton et al., *Tipping elements in the Earth's climate system*, PNAS vol. 105 (6) 1786-1793 (2008) DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.0705414105>

DANMARKS UDFORDRINGER

De største aktiviteter/sektorer, der i 2020 udledte drivhusgasser:

- International transport (ikke en del af klimamålene) 48%
- Landbrug, skovbrug, fiskeri 16%
- Forsyningsvirksomhed 9%
- Husholdning 9%
- Industri 7%
- Handel og transport, ekskl. international transport 6%
- Øvrige brancher 5%

Kilde: Danmarks statistik

Udvalgte klimaindikatorer:

- Højere vandstand (Fra 30 til 60 cm stigning)
- Flere skybrud (Fra 30% til 70% flere)
- Flere stormfloder (Fra 7 til 40 gange hyppigere)
- Mere vinternedbør (Fra 6% til 23% mere)
- Længere vækstsæson (Fra 25 til 80 dage længere)
- Højere temperaturer (Fra 1,0 til 3,4 °C varmere)
- Flere hedebølger (Fra 1,5 til 4,5 gange flere hedebølgedage)

Kilde: Klimaatlas

Tallene viser de forventede ændringer af udvalgte klimaindikatorer for perioden 2070-2100 (sammenlignet med år 1981-2010).

PARISAFTALEN

Acknowledging that climate change is a common concern of humankind, Parties should, when taking action to address climate change, respect, promote and consider their respective obligations on human rights, the right to health, the rights of indigenous peoples, local communities, migrants, children, persons with disabilities and people in vulnerable situations and the right to development, as well as gender equality, empowerment of women and intergenerational equity

- Article 2
 - 1. ...
 - (a) Holding the increase in the global average temperature to well below 2 °C above pre-industrial levels and pursuing efforts to limit the temperature increase to 1.5 °C above pre-industrial levels, ...
 - (b) Increasing the ability to adapt to the adverse impacts of climate change ...
 - 2. This Agreement will be implemented to reflect equity and the principle of common but differentiated responsibilities and respective capabilities, in the light of different national circumstances.

DEN EUROPÆISKE KLIMALOV

- (3) ... *(IPCC)* giver i sin særrapport om virkningerne af global opvarmning på 1,5 °C over det førindustrielle niveau ... fra **2018 et stærkt videnskabeligt grundlag** for håndteringen af klimaændringer ... Nævnte rapport bekræfter, at ...klimaændringerne bør begrænses til 1,5 °C, navnlig for at reducere sandsynligheden for ekstreme vejrhændelser og at nå **vippepunkterne**.
- (6) Denne forordning respekterer de **grundlæggende rettigheder** og ... Den Europæiske Unions **charter** om grundlæggende rettigheder, ...
- (28) Udgifterne under **Unionens budget** ... bidrager til klimamålene ved at afsætte mindst **30 %** af de samlede udgifter til støtte for klimamål ...

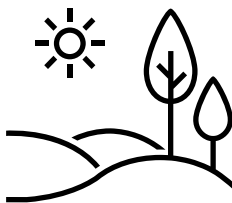
DEN EUROPÆISKE KLIMALOV

Artikel 1

- ... Denne forordning fastsætter et *bindende mål* om *klimaneutralitet* i Unionen senest i *2050* i bestræbelserne på at nå det langsigtede temperaturmål, der er fastsat i *Parisaftalens artikel 2, stk. 1, litra a)*, ...

Artikel 4

- For at nå målet om klimaneutralitet fastsat i artikel 2, stk. 1, er det *bindende EU-klimamål* for *2030* en intern reduktion af nettodrivhusgasemissioner ... på *mindst 55 %* ...

KLIMALOVEN

*§1. Formålet med denne lov er, at Danmark skal reducere udledningen af drivhusgasser i 2030 med **70 pct.** i forhold til niveauet i 1990, og at Danmark opnår at være et **klimateutralt** samfund i senest 2050 med **Parisaftalens** målsætning om at begrænse den globale temperaturstigning til 1,5 grader celsius for øje.*

2.1.2. Klima-, Energi- og Forsyningsministeriets overvejelser og den foreslåede ordning

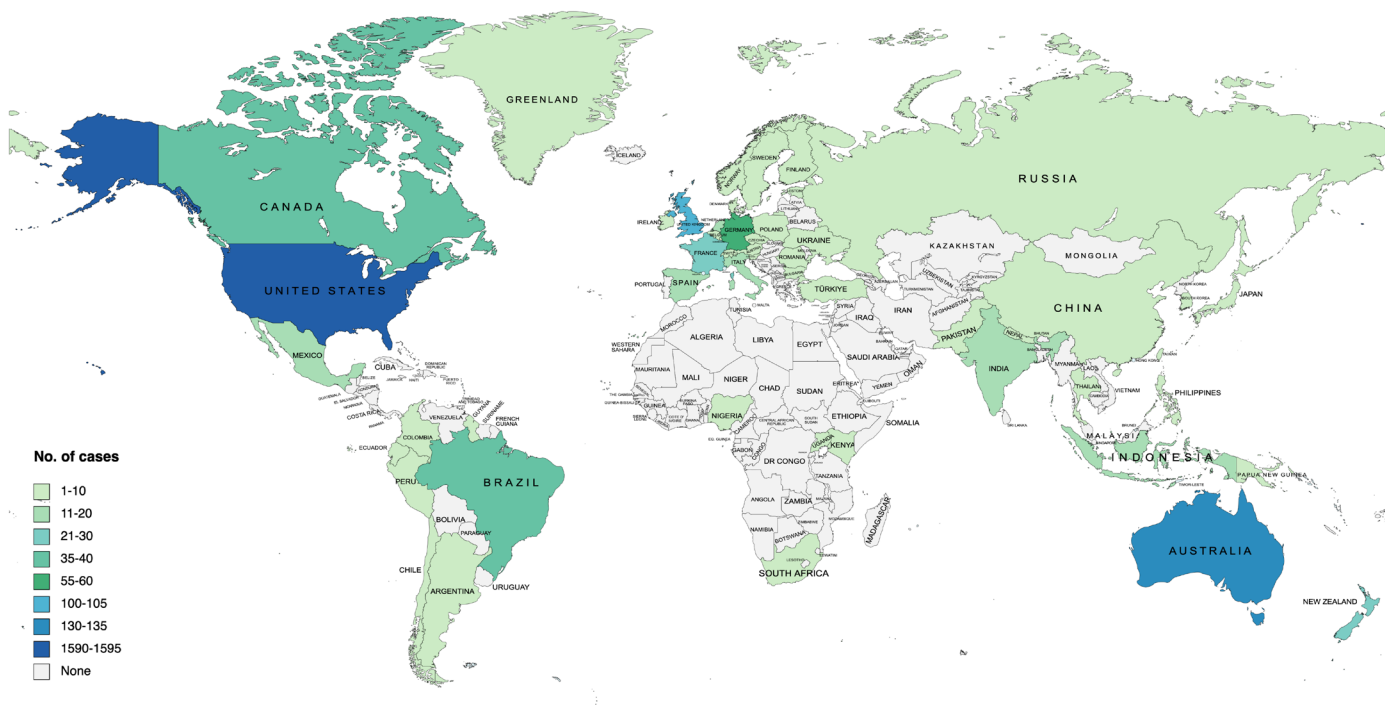
*Med forslaget til § 1, stk. 1, får Danmark for første gang **juridisk bindende klimamål** om, at Danmark skal reducere drivhusgasudledningerne med 70 pct. i 2030 i forhold til niveauet i 1990 og et langsigtet mål om klimateutralitet i senest 2050 med Parisaftalens 1,5 graders målsætning for øje.*

KLIMARETSSAGER RUNDT OM I VERDEN

Dette kort viser antallet af klimaretssager rundt om i verden pr. retskreds (frem til 31. maj 2023).

- Sager er blevet indgivet i mindst 51 lande.
- **59 sager** er dokumenteret i **Tyskland**, hvilket er en fordobling, siden den sidste rapport blev offentliggjort. Dette forklares delvist i rapporten med en stigning i klimaretssager i kølvandet på det vellykkede resultat i Neubauer og andre mod Tyskland.
- I Danmark er kun to sager blevet dokumenteret: Dansk Vegetarisk Forening mod Danish Crown og Klimabevægelsen mod Transportministeriet.
- Mens antallet af klimaretssager er steget i Tyskland det sidste år, er den samme udvikling ikke sket i Danmark.

Kilde: Rapporten "Global Trends in Climate Litigation 2023" fra Grantham Research Institute

Created with mapchart.net

UDVIKLINGEN I FN-REGI

Den 8. oktober 2021 vedtog FN's Menneskerettighedskomité en resolution om retten til et sundt og bæredygtigt miljø.

"This resolution sends a message that nobody can take nature, clean air and water, or a stable climate away from us – at least not without a fight"

- Inger Andersen, Executive Director of the UN Environment Programme (UNEP)

Den 23. september 2022 traf FN's menneskerettighedskomité afgørelse i **Daniel Billy and Others v. Australia** (Torres Strait Islanders Petition) om, at Australien havde krænket øboernes rettigheder efter art. 27 and 17 i FN's menneskerettighedskonvention ved ikke at beskytte dem mod klimaforandringer.

"This decision marks a significant development as the Committee has created a pathway for individuals to assert claims where national systems have failed to take appropriate measures to protect those most vulnerable to the negative impacts of climate change on the enjoyment of their human rights"

- Hélène Tigroudja, Committee member

Den 29. marts 2023 vedtog FN's Generalforsamling en resolution om at anmode the International Court of Justice (ICJ) om en rådgivende udtalelse om staternes forpligtelser i forhold til klimaforandringer. Anmodningen kom fra 18 lande med den lille østat Vanuatu i spidsen.

"It is a matter of basic survival for us. We can't do anything economically and politically because we don't have any power. What we can use is our sovereignty as a United Nations member state"

- Ralph Regenvanu, Vanuatu Climate Change Minister

Den 28. august 2023 udsendte FN's Børnekomité generelle bemærkninger nr. 26, hvor komitéen for første gang fastslog, at børnekonventionen beskytter børns ret til et rent, sundt og bæredygtigt miljø (klima).

"With its General Comment No. 26, the Committee on the Rights of the Child not only echoes and amplifies children's voices, but also clearly defines the rights of children in relation to the environment that States Parties should respect, protect and fulfil collectively and urgently"

- Philip Jaffé, Committee member

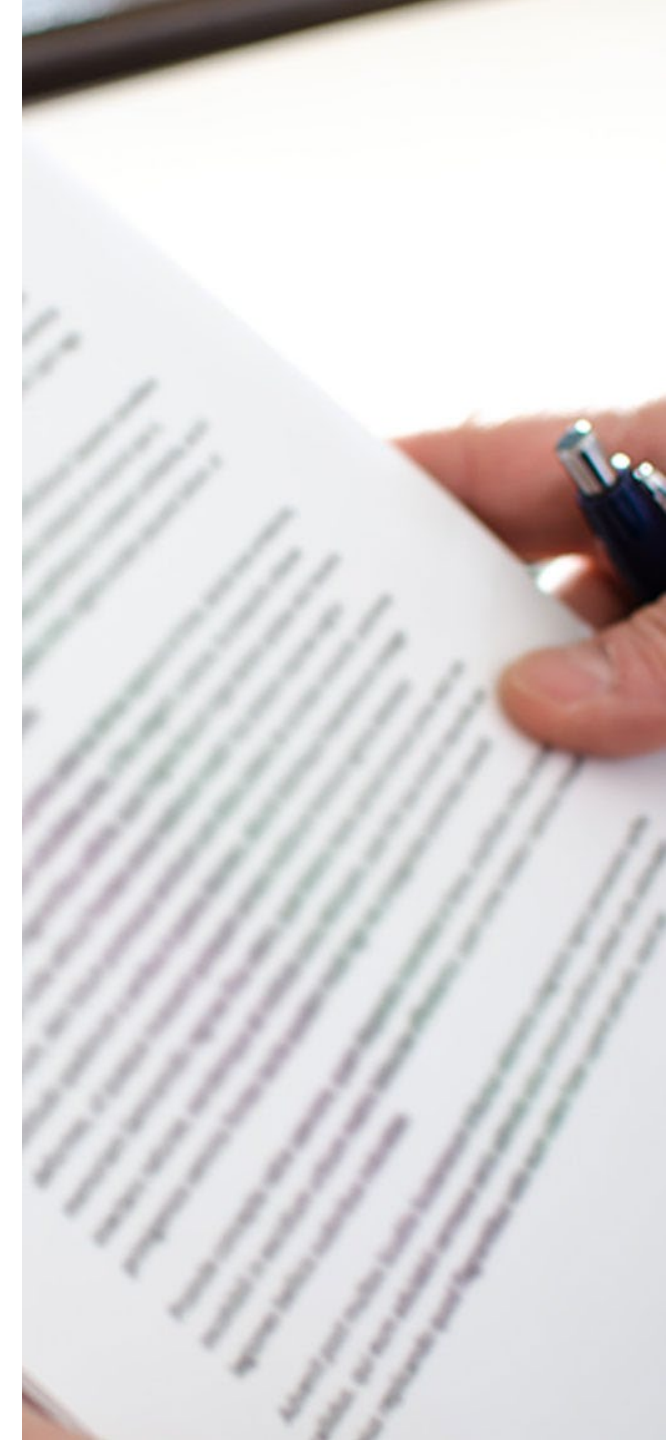
DEN INTERAMERIKANSKE MENNESKERETTIGHEDSDOMSTOL

Colombias anmodning om vejledende udtalelse af 14. marts 2016

- Den 14. marts 2016 indgav Colombia en anmodning til Domstolen om en rådgivende udtalelse efter artikel 64(1) i den Amerikanske Menneskerettighedskonvention
- Domstolen udtalte, at retten til et sundt miljø bør betragtes som en del af de økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder, der er beskyttet af artikel 26 i Den Amerikanske Menneskerettighedskonvention
- Domstolen fastslog, at retten til et sundt miljø udgør en universal værdi, som både nuværende og fremtidige generationer har ret til at nyde, og udgør en fundamental rettighed for eksistensen af mennesker

Lhaka
Honhat
Association
v. Argentina

On February 6, 2020, the Inter-American Court of Human Rights declared in Lhaka Honhat Association v. Argentina that Argentina violated the rights of indigenous groups rights to a healthy environment, food and water. For the first time in a contentious case, the Court analysed these rights autonomously based on Article 26 of the American Convention on Human Rights and ordered specific restitution measures, including actions to provide access to adequate food and water, and the recovery of forest resources and indigenous culture.

NATIONALE EUROPÆISKE DOMSTOLE

Urgenda Foundation m.fl. mod Holland

Retssag anlagt af Urgenda Fonden og 900 borgere i 2015 mod Holland for krænkelse af EMRK art. 2 og 8 som følge af utilstrækkelig indsats mod udledninger af GHG. Den hollandske højsteret fandt i dom af 20. December 2019, at EMRK art. 2 og 8 var krænket, fordi Holland havde nedsat sit reduktionsmål for 2020 fra 25% til 20%.

Neubauer et al. v. Germany

Retssag anlagt af unge tyskere, nepalesere, fra Bangladesh og to foreninger fra 2018-2020 mod Tyskland for tilsidesættelse af de tyske grundrettigheder svarende til EMRK art. 2 og 8. Den tyske forfatningsdomstol fandt i dom af 24. marts 2021, at den tyske regering havde en positiv forpligtelse til at beskytte verden mod klimaforandringer, der udspringer fra Tyskland, dvs. klimaneutralitet i 2050. Tyskland blev ikke dømt for utilstrækkelig handling, men for utilstrækkelige eller manglende planer efter 2030.

Commune de Grande-Synthe v. France

Retssag anlagt af den nordfranske kommune Grande-Synthe i november 2018 mod Frankrig for manglende opfyldelse af fransk reduktionsmål på 40% i 2030. Conseil d'Etat fastslog i 3. afgørelse af 10. maj 2023, at Frankrig fortsat ikke havde realistiske planer for at nå 40% målet i 2030 og pålagde den franske regering at udarbejde og påbegynde implementering af realistiske planer senest den 30. juni 2024 og aflægge statusrapport den 31. december 2023. I første række baseret på fransk ret, men også på Paris-aftalen og EMRK.

VZW Klimaatzaak mod Belgien

Retssag anlagt i 2015 mod den belgiske stat og regionerne Flandern, Wallonien og Bruxelles for krænkelse af EMRK art. 2 og 8 som følge af utilstrækkelig indsats mod udledninger af GHG. Appelretten fandt i dom af 30. November 2023, at tre af fire myndigheder havde tilsidesat art. 2 og 8 (samt nationale regler) ved utilstrækkelig handling. De tre blev pålagt et reduktionsmål på 55% i 2030. Kun Wallonien blev frifundet som følge af tilstrækkelige realistiske klimaplaner.

KLIMASAGER VED DEN EUROPÆISKE MENNESKERETTIGHEDSDOMSTOL

Carême v. France (ClientEarth)

Klage af 28. januar 2021 fra tidligere borgmester i Grande-Synthe, Damien Carême, repræsenteret af Ms. C. Lepage over krænkelse af art. 2 og 8 for manglende indsats mod klimaforandringer, som ville føre til oversvømmelse i 2030-40 af hans bolig og by. Den 31. maj 2022 afgav afdelingen kompetence til Storkammeret, som fremmede sagen til behandling sammen med VereinKlimaseniorinnen.

Duarte Agostinho and Others v. Portugal and 32 Other States (GLAN)

Klage af 7. september 2020 fra 6 unge portugisere mod Portugal og 32 andre for krænkelse af art. 2, 3, 8 og utilstrækkelig indsats mod klimaforandringer. Den 28. juni 2022 afgav afdelingen kompetence til Storkammeret, der fremmede sagen til behandling sammen med VerienKlimaseniorinnen.

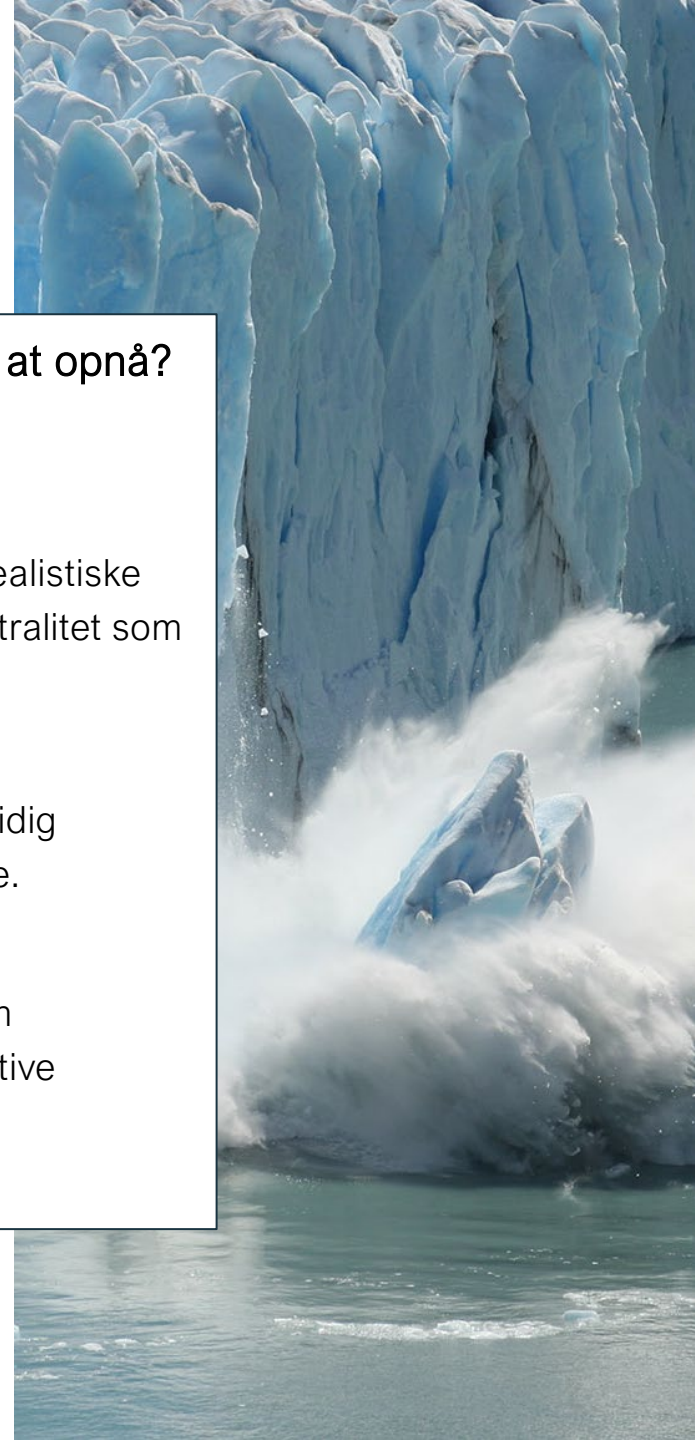
KlimaSeniorinnen v. Switzerland (Greenpeace)

Klage af 20. november 2020 fra 4 ældre kvinder og en forening af mere end 2.000 ældre kvinder mod Schweiz for krænkelse af art. 2, 8 og 6 for utilstrækkelig indsats mod klimaforandringer og manglende national domstolsadgang. Den 2. april 2022 afgav afdelingen kompetence til Storkammeret, der fremmede sagen til behandling sammen med de to oven for nævnte sager.

Hvad ønskede klagerne at opnå?

Krav om:

- Videnskabeligt baserede realistiske mål og planer for klimaneutralitet som minimum i 2050.
- Dokumenteret effektiv, rettidig implementering af planerne.
- Transparent information om implementeringen og effektive kontrolmekanismer.

KLIMASAGER VED DEN EUROPÆISKE MENNESKERETTIGHEDSDOMSTOL

Carême v. France

- Afvist: Ikke offer efter art. 34

Duarte Agostinho and Others v. Portugal and 32 Other States

- Afvist: I forhold til Portugal ikke udtømt nationale retsmidler efter art. 35
- I forhold til de 32 andre lande ikke jurisdiction efter art. 35, jf. art. 1

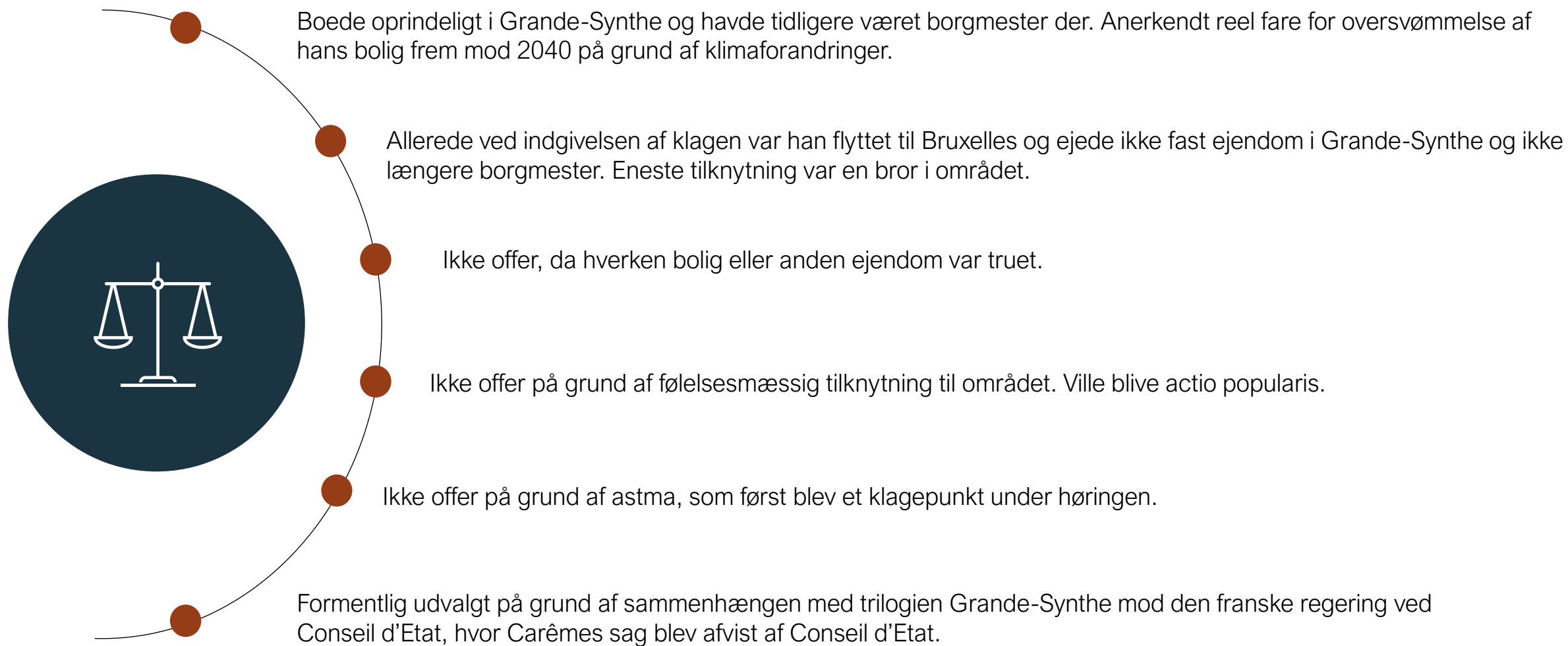
KlimaSeniorinnen v. Switzerland

- Afvist: I forhold til de individuelle klager
- Antaget: I forhold til foreningen
- Kænkelse: Art. 8 og 6, undladt stillingtagen til art. 13 og 14

Samlet vurdering: 80-90% anvendelse af eksisterende praksis

CARÊME MOD FRANKRIG

DUARTE M.FL. MOD PORTUGAL OG 32 ANDRE

- Ekstraterritorial jurisdiktion

- Grundig gennemgang af praksis

- Ingen af de traditionelle anerkendte undtagelser fandt anvendelse
- Spørgsmål om klimaretssagernes særlige karakteristika udgjorde special features: Nej, ikke tilstrækkeligt.
- Andre grunde:
 - a. Positiv forpligtelse: Nej, "divided and tailored" beskyttelse forudsætter jurisdiktion, og der er her ingen særlig forbindelse mellem de portugisiske unge og nogen af de 32 stater.
 - b. Klimaforandringernes særlige globale karakter: Nej, ville afvige radikalt fra det territoriale princip, samt subsidiaritetsprincippet og hvert land er ansvarlig og kan holdes ansvarlig for sin del af reduktionerne, bl.a. i FN-regi.
 - c. Kontrol over de unges "konventionsinteresser": Nej, kontrol over personen ikke personens interesser. Ville føre til, at alle kunne klage over alt. Konventionen ville ikke længere have hverken territoriale eller personlige begrænsninger.

- I forhold til Portugal

- Ikke udtømt nationale retsmidler, og der var en række mulige både i forfatningen og national lovgivning.

VEREIN KLIMASENIORINNEN SCHWEIZ OG ANDRE MOD SCHWEIZ

Domstolens indledende bemærk- ninger

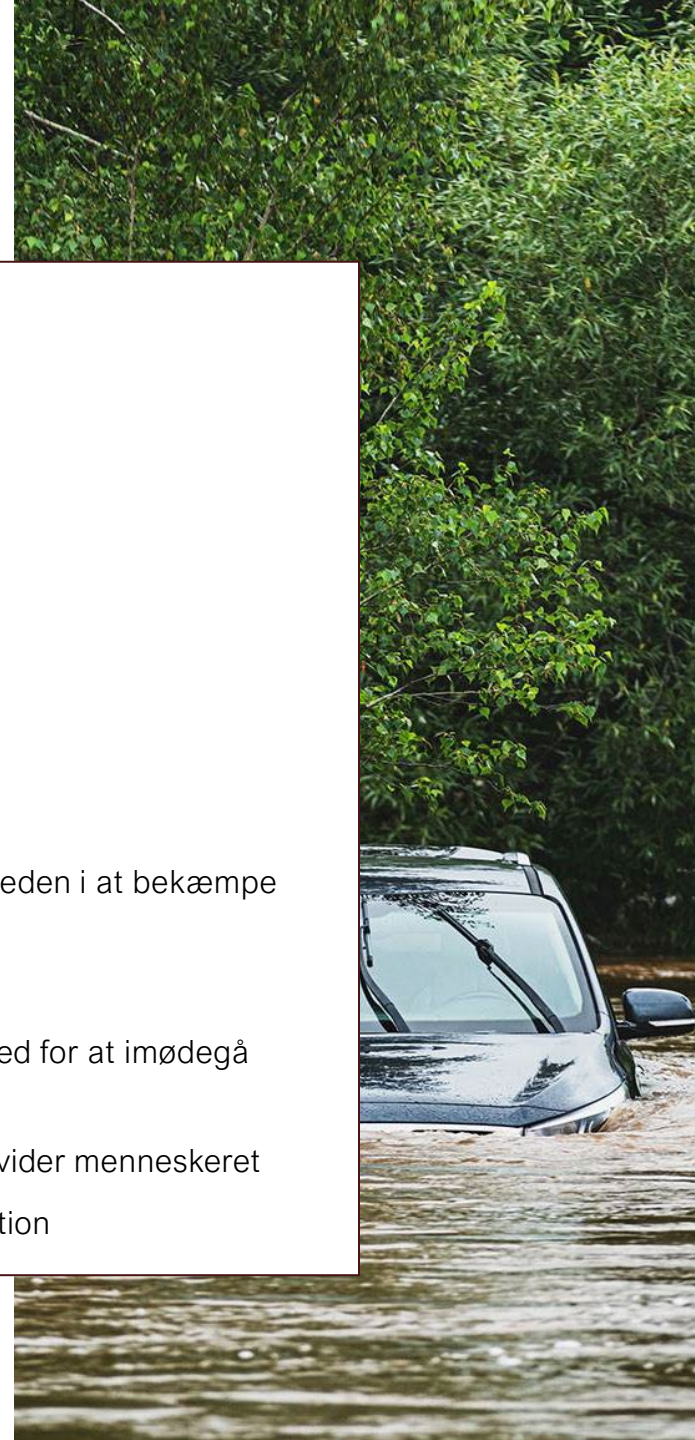
- Truslen fra klimaforandringer adskiller sig fra problemer Domstolen tidligere har beskæftiget sig med. Særligt adskiller de sig fra tidligere sager på miljøområdet ved, at der ikke er nogen direkte forbindelse mellem udledninger og klimaforandringer, kilderne er globale, mange og diffuse, de enkelte udledninger ikke farlige og indsatsen for reduktioner i udledninger involverer komplekse samfundsmæssige omstillinger.
- Særligt bemærker Domstolen, at indsatsen forudsætter intergenerationel byrdefordeling og anerkendelse af, at næste generation skal bære de tungeste byrder samtidig med, at de ikke har indflydelse på de beslutninger, som træffes nu. Staterne har tiltrådt Rio-konventionen og dermed anerkendt behovet for handling, situationen er alvorlig, handling haster og beskyttelsen af fremtidige generationer taler for domstolskontrol.
- Domstolen anerkender, at handling på kort sigt er en opgave for staterne og at de nødvendige interesseafvejninger må ske i den sædvanlige demokratiske beslutningsproces, men under kontrol af nationale domstole og Domstolen.
- Fører Domstolen til at fastslå, at en ny klimaretspraksis må grundlægges, der tager udgangspunkt i eksisterende praksis men også hensyn til klimaforandringernes særlige karakter.

VEREIN KLIMASENIORINNEN SCHWEIZ OG ANDRE MOD SCHWEIZ

Formaliteten

Domstolens kompetence

- Faktuelt
 - Klimaforandringer sker
 - Klimaforandringer udgør en alvorlig trussel mod beskyttede menneskerettigheder
 - Staterne kan gøre en effektiv indsats
 - Temperaturmålet er en maksimal stigning på 1,5 grader C
- Retligt
 - Rettigheder beskyttet af art. 8 er berørt
 - Art. 8 kan efter retspraksis bl.a. på miljøområdet udløse positive forpligtelser
 - Staterne har tilsluttet sig Rio-konventionen og Paris-aftalen og anerkender alvoren og nødvendigheden i at bekæmpe udledninger af GHG
 - Staterne har samme sted anerkendt princippet om fælles men delt ansvar
 - Drop-in-the-ocean argumentet er ikke gangbart, positive forpligtelser forudsætter kun reel mulighed for at imødegå skadevirkninger ved en rimelig indsats – forstås i overensstemmelse med Paris-aftalen
 - Overordnet politiske spørgsmål, men når skadevirkningerne rammer individer eller grupper af individer menneskeret
 - Domstolen påser kun EMRK, og kun inden for principperne om subsidiaritet og margin of appreciation

VEREIN KLIMASENIORINNEN SCHWEIZ OG ANDRE MOD SCHWEIZ

Offer status i klimaretssager- individer

- Klager skal være udsat for væsentlige individuelle skadevirkninger af klimaforandringer pga. manglende statslig handling
- Der skal være et presserende behov for individuel handling pga. manglende statslig tilpasningsindsats

Offer status i klimaretssager – foreninger

- Ny 180 graders vending i klimaretssager
- Foreninger har anerkendt vagthundefunktion både internationalt (bl.a. Århus-konventionen) og i moderne national lovgivning
- Velegnet til generel interessevaretagelse: kompetencer, finansiering, bred repræsentation, inkl. fremtidige generationer
- Betingelser:
 - Lovligt etableret i den relevante jurisdiktion
 - Formål at beskytte menneskerettigheder
 - Kvalificeret og repræsentativ for medlemmernes interesser i beskyttelse af liv og sundhed mod klimaforandringer

Formaliteten

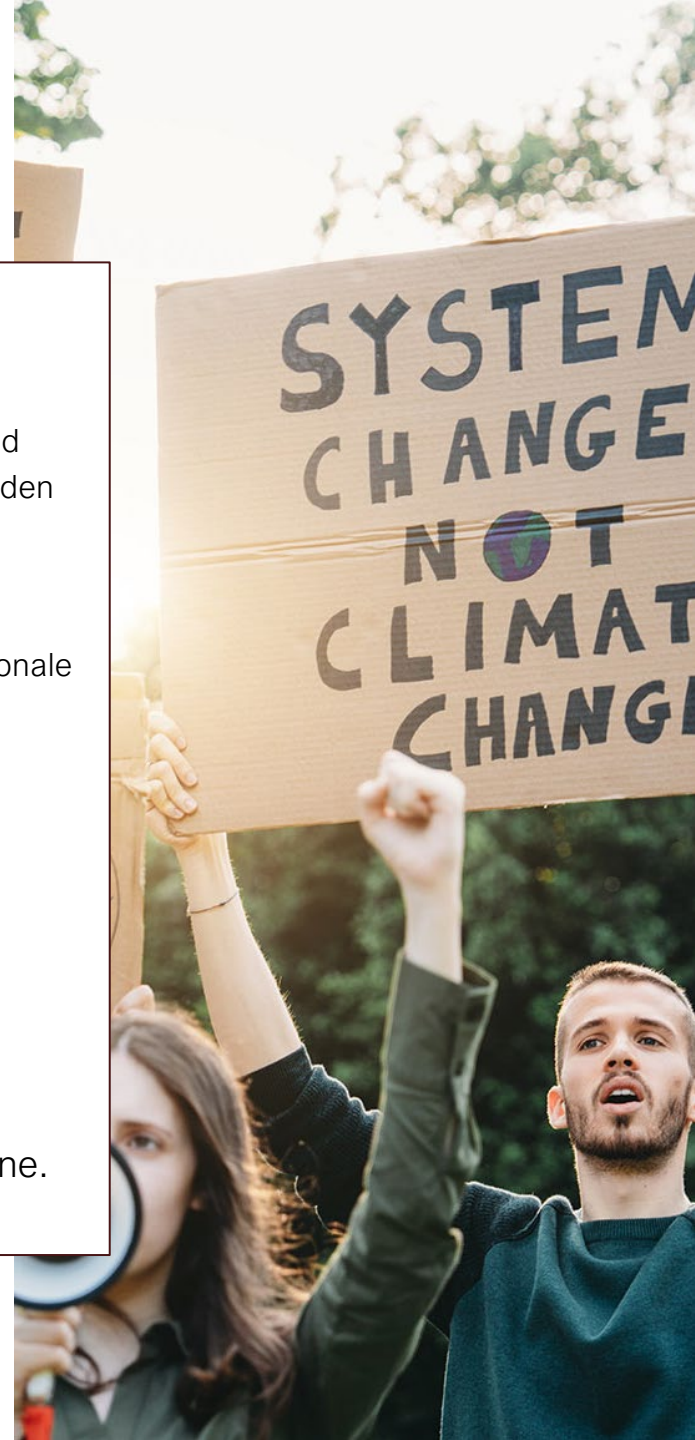
VEREIN KLIMASENIORINNEN SCHWEIZ OG ANDRE MOD SCHWEIZ

- Antagelse - den konkrete sag
 - Foreningen: Antagelse
 - De individuelle klagere: Afvist. Gruppen af ældre kvinder var utvivlsomt udsat for negative effekter af klimaforandringer i form særligt af hedebølger, men ikke tilstrækkeligt individuelt berørt, bl.a. henset til de mulige tilpasninger i Schweiz.

VEREIN KLIMASENIORINNEN SCHWEIZ OG ANDRE MOD SCHWEIZ

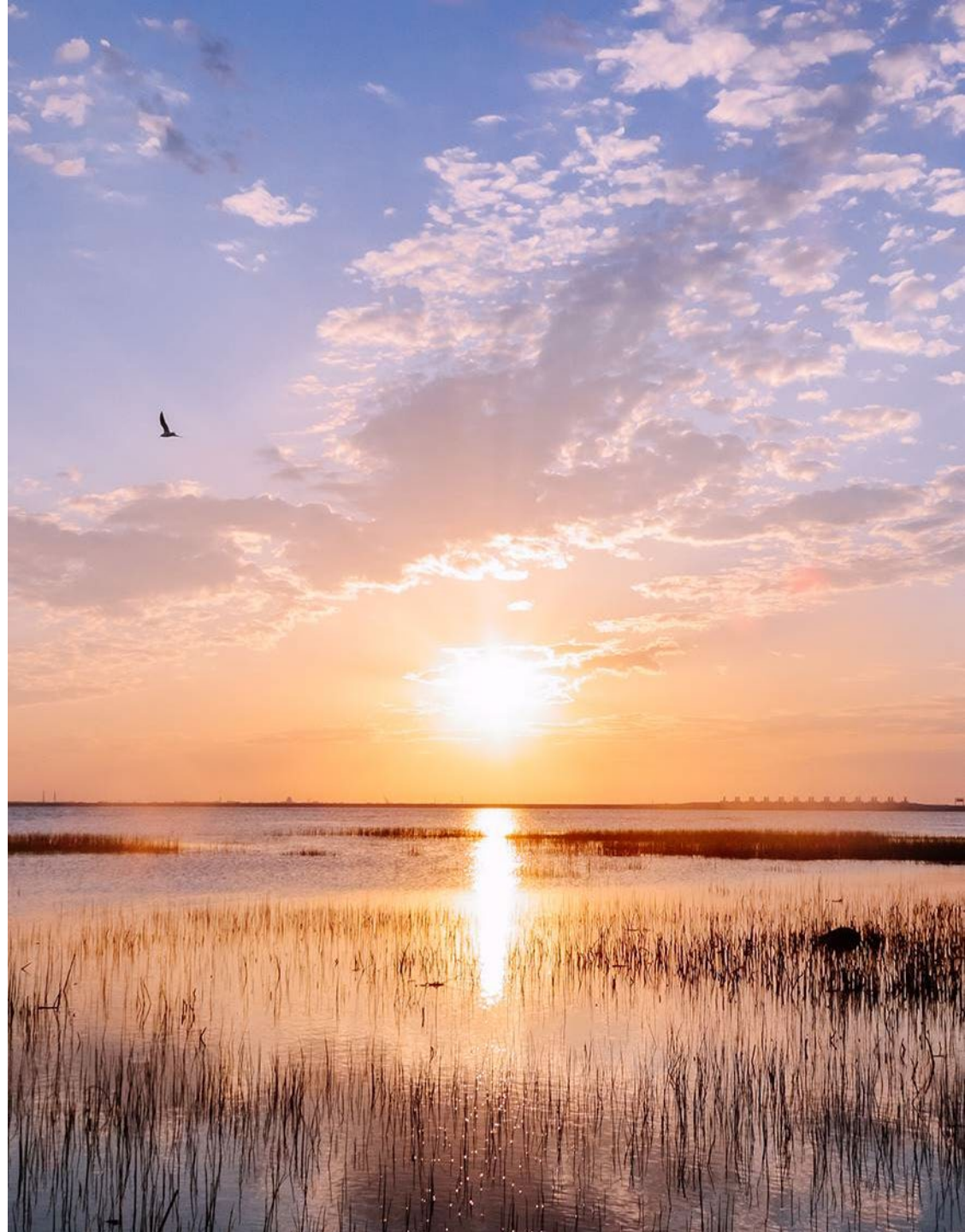
Realiteten

- Art. 2 tvivlsom – art. 8 dækkende
- Indhold af positiv forpligtelse:
 - Planlægge og effektivt gennemføre bindende reguleringer og indsatser, der i overensstemmelse med målet i Paris-aftalen løbende nedsætter udledningerne og fører til carbon neutralitet, inkl. import, inden for tre årtier, dvs. omkring 2050.
- Processuelle krav:
 - A. indføre generel regulering med tidsplan for netneutralitet og et carbonbudget, der lever op til nationale og internationale klimaforpligtelser (målene i Parisaftalen)
 - B. Indføre delmål der sikrer samlet målopfyldelse
 - C. Dokumentere at målene løbende indfries – information offentliggøres
 - D. Holde reduktionsmålene løbende opdaterede
 - E. Handle i god tid, effektivt og konsistent
- Samlet bedømmelse – snæver margin for fastsættelse af mål – vid margin for indsatser
- I tilslutning skal gennemføres nødvendige tilpasningsindsatser
- Offentlighedens og de særligt berørtes interesser skal inddrages i beslutningsprocesserne.

VEREIN KLIMASENIORINNEN SCHWEIZ OG ANDRE MOD SCHWEIZ

- Den konkrete sag
 - Schweiz manglede:
 - Bindende mål og delmål
 - Planlagte og implementerede indsatser
 - Konsistent indsats
 - Carbon budget - .44 GtCO₂ resterende – opbrugt i 2034
 - NDC'er utilstrækkelige i sig selv
- Konklusion: Krænkelser
 - Kritiske processuelle fejl

VEREIN KLIMASENIORINNEN SCHWEIZ OG ANDRE MOD SCHWEIZ

DOMSTOLSKONTROL – ART. 6

DEN KONKRETE SAG

GENERELT

NATIONALE DOMSTOLE

- Kræver en national regulering, der tillader domstolskontrol med generel lovgivning eller konkret lovgivning, der anerkender sammenhængen mellem udledninger og skadelige konsekvenser af klimaforandringer – civil right
- Umiddelbart og individuelt berørt – lavere barre for foreninger, som kan dække bredere skadevirkninger både i berørt personkreds og generationer

- De nationale domstole behandlede ikke spørgsmålet om foreningens retlige interesse seriøst – krænkelse

- De nationale domstole spiller en essentiel rolle i klimaretssager – som en række nationale domstole har anerkendt og påtaget sig – subsidiaritet og delt ansvar betyder således, at ansvaret for overholdelsen af EMRK's klimaretsforpligtelser primært ligger hos de nationale domstole.

UDFORDRING FOR DANMARK

- Art. 8
 - Bindende klimamål – både delmål og mål om netneutralitet i 2050 (2045)
 - Årshjul med Klimaråd og transparens – løbende ajour føring af målene - sandsynlig målopfyldelse
 - EU-carbon budget – næsten opfyldt
 - Klimatilpasning?
 - Procedurer for involvering af offentligheden og særligt berørte i beslutningsprocessen?
- Art. 6
 - EMRK inkorporeret og umiddelbart anvendelig
 - Klimaloven anerkender sammenhængen mellem indsats mod udledninger og klimaforandringer
 - Berørt umiddelbart og individuelt – lavere barre for foreninger?

ANSTRENGER DOMSTOLEN SIN LEGITIMITET?

*“It is for the legislator to decide how risks should be tackled, to draw up protection strategies and to implement those strategies through legislation... However, this does not mean that the question as to the effectiveness of state protective measures is beyond the scope of review by the Federal Constitutional Court where a duty of protection does exist. **The Federal Constitutional Court will find a violation of a duty of protection if no precautionary measures whatsoever have been taken, or if the adopted provisions and measures prove to be manifestly unsuitable or completely inadequate for achieving the required protection goal, or if the provisions and measures fall significantly short of the protection goal.**”*

Neubauer et al. v. Germany. para. 152, Federal Constitutional Court in Germany, March 2021

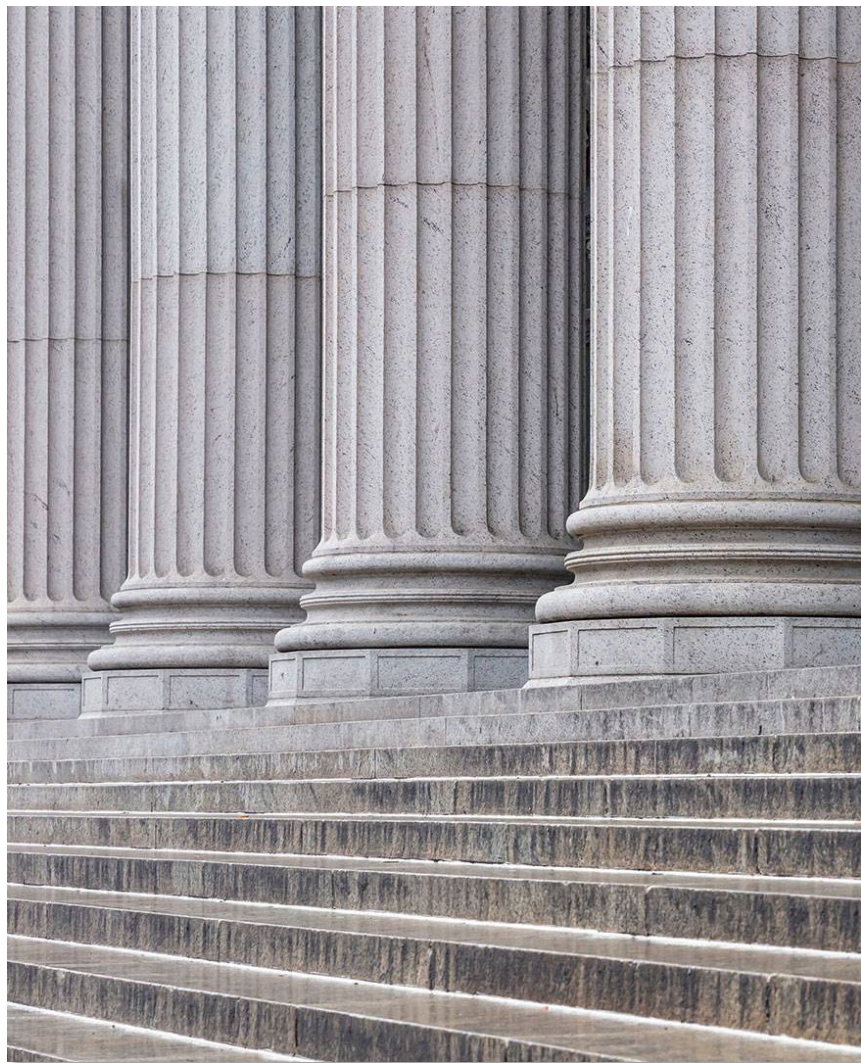
*“Although determining the share to be contributed by the Netherlands in the reduction of greenhouse gas emissions is, in that context too, in principle, a matter for the government and parliament, **the courts can assess whether the measures taken by the State are too little in view of what is clearly the lower limit of its share in the measures to be taken worldwide against dangerous climate change...***

*Under certain circumstances, there may also be such clear views, agreements and/or consensus in an international context about the distribution of measures among countries that **the courts can establish what – in accordance with the widely supported view of states and international organisations, which view is also based on the insights of climate science – can in any case be regarded as the State’s minimum fair share...***”

Urgenda Foundation and Others v. State of the Netherlands para. 6.3, the Supreme Court of the Netherlands, December 2019

UDFORDRING FOR DOMSTOLENS LEGITIMITET?

- Svært valg:
 - Afvisning – mistet legitimitet som samlende, definerende menneskerettighedsdomstol
 - Antagelse – udvikling af ny menneskeret, risiko for overskridelse af grænsen mellem domstolskontrol og politiske valg, dvs. manglende respekt for magtadskillelsen
- Domstolen åbner for og udvikler ny menneskeret om beskyttelse mod klimaforandringer
- Baserer sig i det væsentlige på principper fastlagt i tidligere retspraksis
- Afgrænser klageadgangen restriktivt – ingen actio popularis – åbner for foreninger, formentlig mindst kontroversielle løsninger
- Fastholder principperne om subsidiaritet og margin of appreciation
- Anvender kendte figurer som positive forpligtelser og processuelle krav
- Henter indholdsmæssige forpligtelser fra almindeligt anerkendte forpligtelser (særligt Paris-aftalen og IPCC's rapporter)
- Holder sig på relativt sikker og uangribelig grund

FREMMER DOMMENE INDSATSEN MOD KLIMAFORANDRINGER?

- Ville Parisaftalen være blevet indgået med Domstolen som vogter i Europa – holdes nye initiativer tilbage?
- Ville Domstolens domme i de tre sager føre til fremskyndelse af planer og implementering i Europarådets medlemsstater?

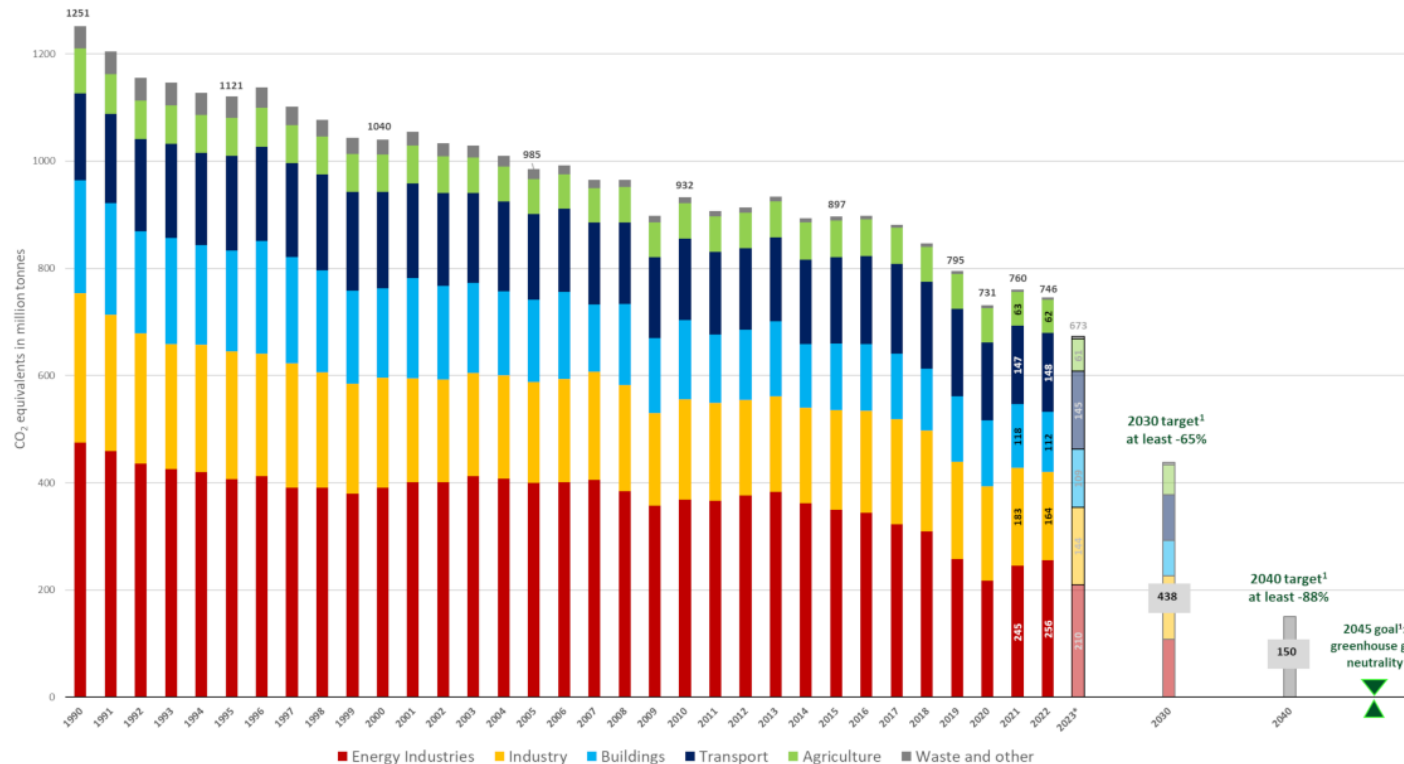
HVAD ER DER SKET I TYSKLAND, EFTER DEN NYE KLIMAHANDLINGSLOV TRÅDTE I KRAFT? 1/2

- Den 4. oktober 2023 vedtog den tyske regering den endelige version af sit længe ventede omfattende klimahandlingsprogram, Das Klimaschutz-Programm 2023, for at sætte landet på kurs mod at nå sine klimamål for 2030, som blev fastsat i klimahandlingsloven i 2021.
- Programmet giver en "vejledning" for overgangen frem til 2030 for alle seks store sektorer og dermed alle større udledere af drivhusgasser. "Vejledningerne" indeholder vigtige skridt, der er nødvendige for at komme væk fra fossile og klimaskadelige strukturer inden for byggeri, transport, energiindustrier, industri, landbrug og affaldshåndtering.
- Fokus i programmet er på overgangen af energisektoren. Flere af elementerne i programmet er allerede blevet implementeret eller i det mindste skubbet fremad, siden regeringen tiltrådte sent i 2021, såsom reformen af Lov om Vedvarende Energi (EEG) for at formalisere nye udvidelsesmål, vindkraftlovgivning og ændringer i naturbeskyttelsesloven.
- Tempoet i reduktionen af udledninger skal næsten tredobles generelt i de kommende år med henblik på det klimamål for 2030 på 65% reduktion. De foreslåede foranstaltninger introduceres for at lukke kløften i retning af at nå målene for reduktion af drivhusgasser indtil 2030 og hjælpe med at nå målene i årene derefter. Imidlertid angiver regeringen i programmet, at selv med dette program fuldt implementeret, er der en projiceret kumulativ kløft til at nå klimamålene inden 2030 på cirka 200 millioner tons CO₂-ækvivalenter - størstedelen af dette i transportsektoren.
- Tysklands samlede udledninger i 2022 var 746 millioner tons.

HVAD ER DER SKET I TYSKLAND, EFTER DEN NYE KLIMA-HANDLINGSLOV TRÅDTE I KRAFT? 2/2

Greenhouse gas emission trends in Germany by sector 1990-2023

Data: UBA 2023, Agora Energiewende 2024 (data preliminary).

* 2023 data according to preliminary calculations by think tank Agora Energiewende.

1) 2030, 2040 and 2045 targets as stated in the Climate Action Law.

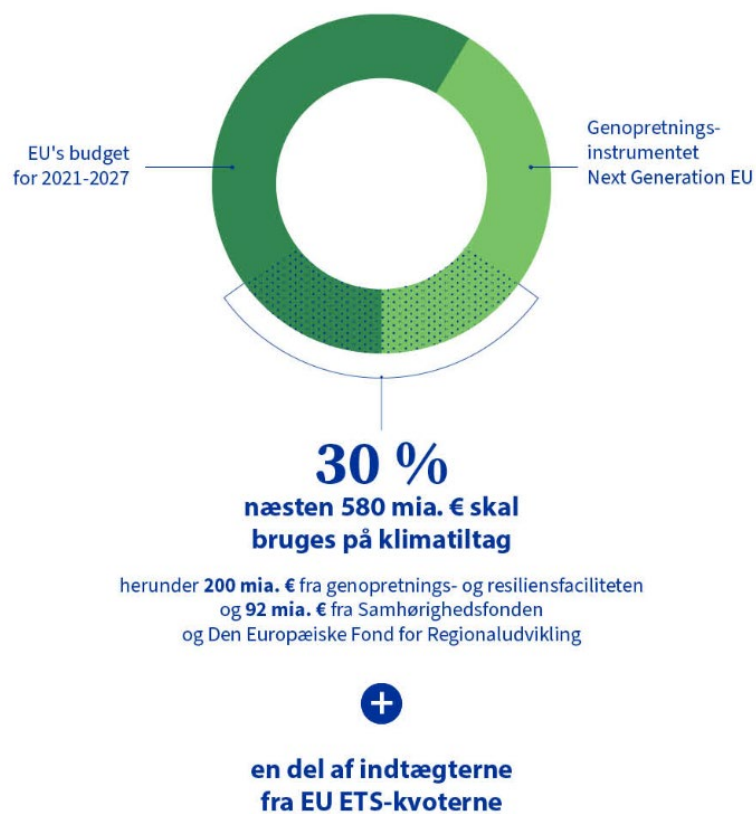
Note: Without emissions from land use, land-use change and forestry (LULUCF). With the 2021 climate law reform, Germany introduced GHG emissions sink targets for this sector (-25m t CO2 eq by 2030, -35m t by 2040 and -40m t by 2045).

CC BY SA 4.0

FINANSIERING AF EU'S KLIMAOMSTILLING

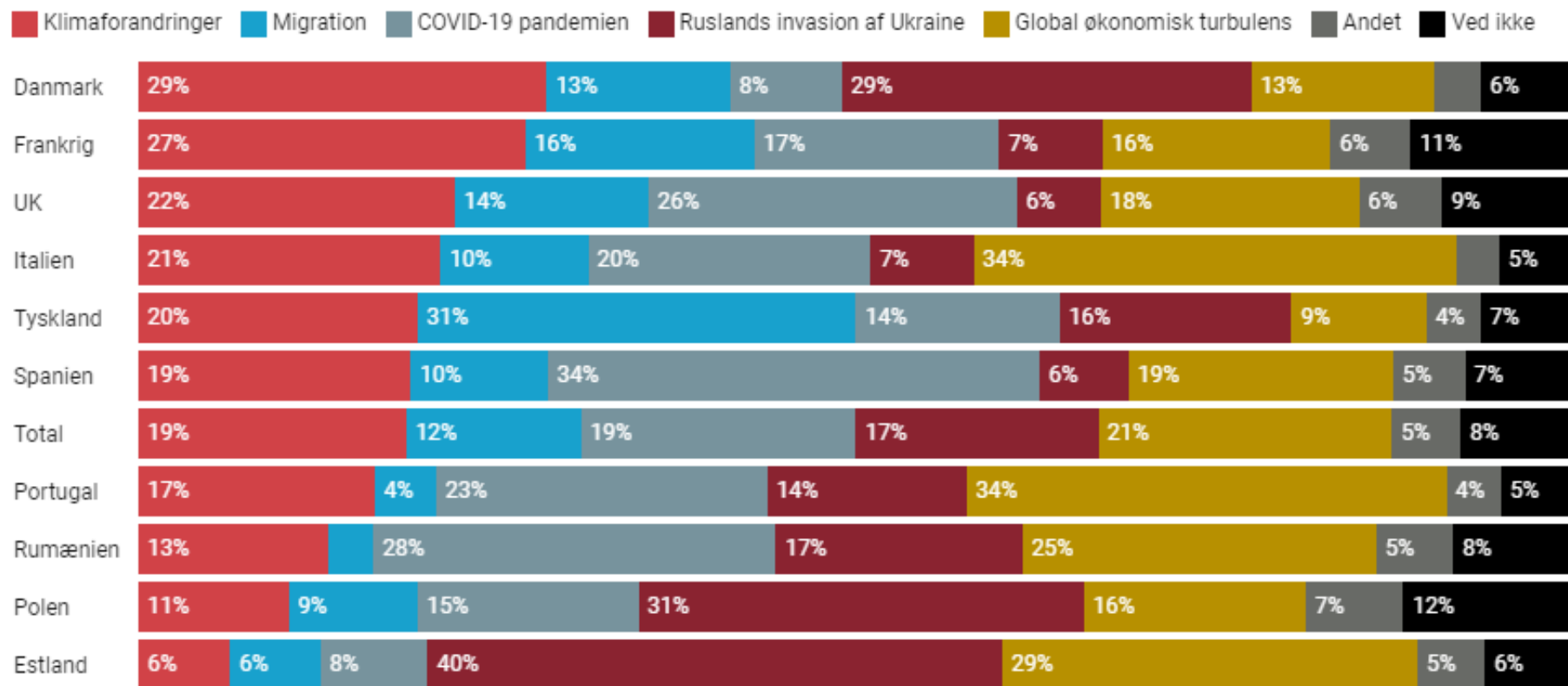
EU-landene har forpligtet sig til at bruge 30% af EU's langsigtede budget for 2021-2027 og genopretningsinstrumentet Next Generation EU på klimarelaterede projekter, herunder også på tilpasning.

KRISENS VIGTIGHED I EU

Forskel i oplevelse af kriser

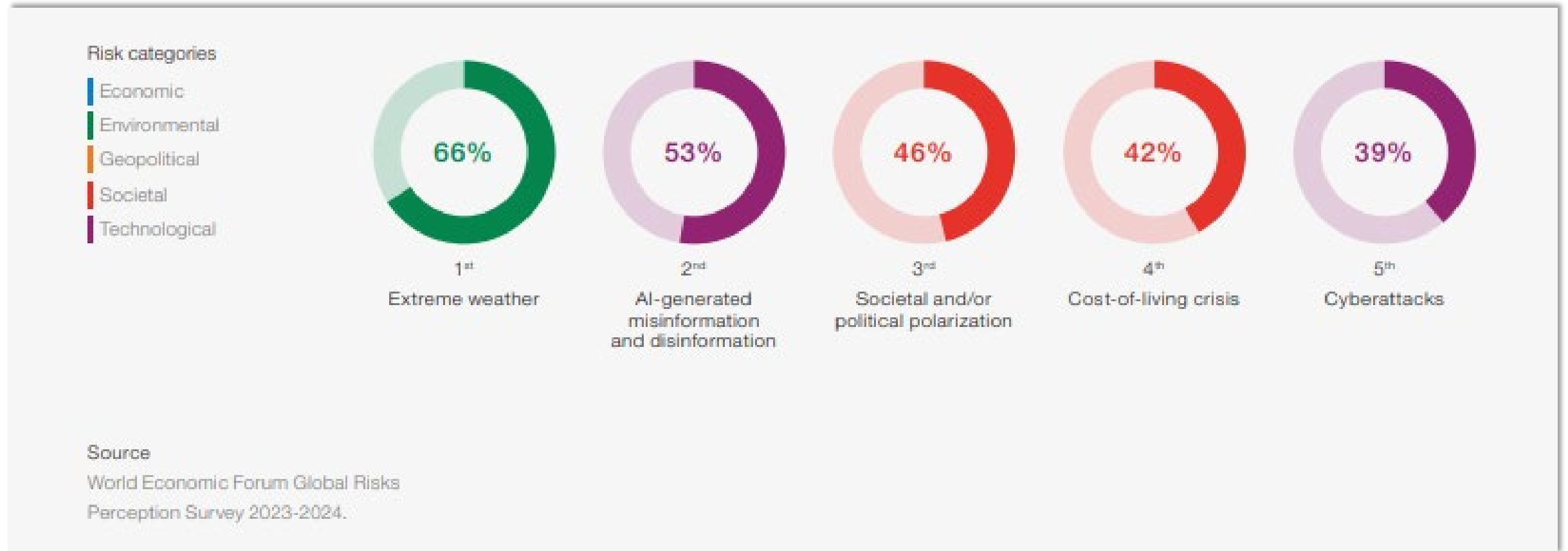
Spørgsmål: "Hvilken af følgende kriser, i løbet af det seneste årti, har i størst grad ændret måden, du ser på fremtiden?"

15.081 respondenter adspurgte ml. 26. september og 9. oktober 2023.

Grafik: Tænk tanken EUROPA • Kilde: ECFR • [Hent data](#) • Lavet med [Datawrapper](#)

HVORFOR ER ET FOKUS PÅ KLIMA VIGTIGT?

TAK FOR I DAG

SUNE FUGLEHOLM

PARTNER, ADVOKAT (H)

M +45 43 03 10

@ SFS@POULSCHMITH.DK

Poul Schmith har indgået aftale med VISDA, som omfatter billederne i denne præsentation.

Præsentationen og de heri indeholdte billeder er udelukkende til intern brug for modtageren og må ikke viderespredes.